

TÜRK DÜNYASI VE ATATÜRKÇÜ ÇAĞDAŞLAŞMA

SUAT İLHAN

Türk dünyasının Atatürk ilkelerini, devrim ve evrimlerini benimseyerek çağdaşlaşması, kuramı da, uygulaması da kolay olmayan karmaşık bir konu. Henüz "Türk Dünyası" kavramı çok yeni. Bu sözden hepimiz aynı şeyleri anlamaya başlamadık.

Üzerinde uzun uzun konuşulan, yazılan "Atatürkçü Çağdaşlaşma" da yeterince aydınlanmış sayılamaz; cevap bulması gereken bir çok soru, yapılacak bir yığın iş var.

Türk Dünyası ve Atatürkçü Çağdaşlaşma konularında, düşünce hayatımızda eksikler varken, iki kavrama birarada bakışın zorluklarının daha da fazla olması doğal. Ancak her halde bir yanından girmek ve bir yerinden ele almak gerekiyor.

10 Kasım 1992 tarihli Tercüman gazetesinde, "Türk Çağdaşlaşması ve Yeni Türk Cumhuriyetleri" başlıklı bir yazıda, konu genel yapı ve görünüşü ile ele alınmıştı. Sorunun taşıdığı değer sebebiyle, şartların yarattığı yeni durum ve ulaşılan ara hedefler dikkate alınarak, ana esasların ve ayrıntıların, değişik bakış açılarından zaman zaman yeniden incelenmesi gerekmektedir.

Türk Dünyasını tanımlamak zor değil. Asıl zorluk yapılacak incelemenin ihtiyacına göre bu dünyanın, coğrafyası, tarihi, ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri ile tanınmasıdır. Bütün bu öğelerin ve özelliklerin ayrıntılarına inen zengin içerik bir makale sınırını aşar. Bu sebeple konu ile ilgili yorum ağırlıklı yayınlar hakkında genel hatırlatmalar yapmak ve bu kadarla yetinmek zorunluluğu bulunmaktadır.

Türk dünyasını en geniş anlamı ile şu şekilde tanımlamak mümkün: Nerede bir Türk varsa, orada Türk kültüründen birşeyler yaşamaktadır ve orası Türk Dünyasının bir parçasıdır. Bu tanımda, yapılacak bir araştırma için gerekli olan çerçeve eksik kalıyor. Somuta yaklaşmak, coğrafi belirlilik ve siyasi birlik oluşturmuş Türk topluluklarının esas alınması ile mümkün olabilir. Bu bağlamda Türk Dünyası isminden yerine göre, Türkiye, Azerbaycan, KKTC ve Türkistan Türk Cumhuriyetlerini (Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve bazı farkları ile de olsa Tacikistan) anlamak doğru olur.

Azerbaycan ve Türkistan tarihi hakkında az da olsa yerli, yabancı bazı yayınlara sahibiz. Atatürk tarafından kurulan DTCF nin yetiştirdiği, hepsini de rahmetle andığımız F. Köprülü, B. Ögel, İ. Kafesoğlu, O. Turan, M.A. Köymen... gibi güçlü bir bilim adamı kuşağı eserlerini bıraktılar. Onların öğrencileri olan kadro yetişmiş ve ürün vermeye başlamışlardır. Yabancı yayınlar arasında da “Bilinmeyen İç Asya”dan başlayan ve “İmparatorluklar Beşiği” ile yakın tarihe uzanan araştırmalar bulunuyor. Şüphesiz boşluklar mevcut, fakat konuya ilgi duyanlar bütünü ile dayanaksız değiller. Türk Dünyasının bugünü ile ilgili olarak kültürün bütün unsurlarında (Dil, tarih, din, sanat, folklor, örf, âdet ve gelenekler, hukuk, ziraat, askerlik...) yayımlanacak her türlü incelemeye ihtiyacımız devam ediyor. Bu konularda yeterli yayın olmadıkça genel değerlendirmelerden ileri gidilemeyeceği bilinmelidir.

Atatürkçü Çağdaşlaşma konusunda, Türk Dünyasına ait bilgi kaynaklarından daha fazla olanağımız bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Her şeyden önce içerisinde yaşıyoruz. Atatürkçülük ve çağdaşlaşma hakkında temel verileri içeren yayınların önemlileri bizzat Atatürk tarafından kaleme alınmış veya aldırılmıştır. En önemlileri: Nutuk, Söylev ve Demeçler, Tamim ve Telgraflar, TBMM Konuşmaları, Medeni Bilgiler. Elbetteki çok değerli başka incelemeler de var. Bunlardan, öncelikle hatırlanması gerekenlerden birisi, 28 nci sayısı yayımlanmış olan Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi'dir.

Atatürkçü Çağdaşlaşma konusunda Atatürk Araştırma Merkezi Dergisinin 19 ncu sayısında ve “Atatürkçü Düşünce” de yayımlanan “Türk Çağdaşlaşması” başlıklı makaledeki görüşler bu incelemede de öncelikle dikkate alınmıştır.

Yukarıda sözü geçen dergide yayımlanan ve daha sonra TDK Türkçe Sözlüğüne alınan, bugün de benimsediğim tanıma göre Atatürkçülük: *Gerçeklere dayanan, evrensel ağırlıklı, geleceğe yönelik, birbiri ile uyumlu amaçlar, uygulamalar ve ilkeler bütünüdür. Bu içeriği ile yeniliğe açık, dinamik özelliği ve bütünlüğü olan, birbirini tamamlayan bir düşünce sistemidir. Bağımsız milli devleti, milli egemenliği, kişi özgürlüğünü, her çağda çağdaş olmayı amaçlar, akla ve bilime dayanır.*

Bu tanımın özünde, Atatürkçülüğün her çağda çağdaş olmayı amaçladığı bulunur. Atatürkçülükte, devrimlerle evrimlerle devamlı gelişme vardır.

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışı ile birlikte başlatılan Türk Kurtuluş hareketinin birinci amacının bağımsız ulusal Türk devletinin kurul-

ması, bundan sonra gelen en önemli amacının ise çağdaşlaşma olduğu değerlendirilebilir. Misakı Milli sınırları içerisinde *bağımsız devletin kurulması ve çağdaşlaşma* Türk kurtuluş hareketinin iki temel amacıdır.

İstiklal Harbi ve İstiklal Harbi ile aynı zamanda başlatılarak harpten sonra da devam eden Türk Çağdaşlaşması, Türk devrimini ve bu devrimin zamanla bir süreç kazanması sonucu ulaşılan Türk devrimini oluştururlar. Bu büyük yenilenme atılımı sadece Türkiye Türklerinin tarihinde değil genel Türk Tarihi içinde de önemli bir köşe taşı ve dönüm noktası yüceliğindedir.

Atatürk'ün Türk toplumuna kazandırdığı en büyük değer, coğrafyasını da gerçekleştirerek kurduğu ulusal devlet ile bu devletin çağdaşlaşması için ortaya koyduğu düşünce sistemi (Atatürkçülük) ve bu yöndeki uygulamalardır.

Türk kurtuluş hareketinin İstiklâl Harbi aşaması, coğrafyası ile (Misakı Milli) birlikte, bağımsız milli devletin kurulmasını gerçekleştirmiş; ikinci aşamayı oluşturan çağdaşlaşma, Atatürk ilkeleri yönünde devrim ve evrimlerle devam etmiştir. Gerçekte İstiklâl Harbi aşaması içerisinde, millet egemenliğini sağlamayı amaçlayan çağdaşlaşmanın ilk unsurları da bulunur. Başka bir anlatımla bazı konularla ilgili süreç bağımsız devletin kurulmasını amaçlayan İstiklâl Harbinde başlamış ve harpten sonra da devam etmiştir.

EVRENSEL YAYGINLAŞMA

Türk Kurtuluş Hareketinin İstiklal Harbi aşaması, mazlum ülkelerin işgal ve sömürgeci kurtulmalarına öncülük etmiş; Atatürkçü düşünce sistemi ile de çağdaşlaşma örneğini vermiştir. Ne yazık ki sömürgeci ve işgalci ülkelerin, Komünizm, Faşizm gibi emperyalist özellikli ideolojilerin etkileri, bağımsızlıklarını kazanmış olan bu ülkelerin çağdaşlaşmalarını Atatürkçülüğün dışında aramalarına sebep olmuş ve sonuca ulaşmaları mümkün olamamıştır.

Türk Kurtuluş hareketinin çağdaşlaşma aşaması yeni bir evrensel yaygınlaşma ihtiyacı ile karşı karşıya bulunuyor. Günümüzdeki yaygınlaşma alanı, bağımsızlıklarını kazanma yolunda olan Türk Dünyasının diğer cumhuriyet ve topluluklarıdır. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri veya daha uygun ismi ile Türkistan Türk cumhuriyetleri ile Azerbaycan, Türk Kurtuluş hareketinin İstiklâl Harbi aşamasını yaşamamışlardır. İstiklâl Harbi'nin Türkiye'ye sağladığı tam bağımsızlığa kavuştukları da söylenemez. İleride Ruslara karşı böyle bir mücadele verme ihtimali göz ardı edilmemeli-

dir. Mücadeleye hazır olmakla beraber, ikili ve uluslararası politikalarla sonuca gitmeleri gerekiyor.

Bağımsızlık, bütün cumhuriyetlerin gelişmelerinin ve onurlarını kurtarmanın ilk ve vazgeçilmez şartı değerindedir. Bu sebeple tam bağımsızlığa ulaştırın yolu adım adım aşmalıdır. Bağımsızlıkla birlikte, Atatürk ilkelerinin ve çağdaşlaşmanın önemli ikinci ayağı olan millet egemenliğinin sağlanmasını başarmalıdır. Çağdaşlaşma aşaması içerisinde de, ilk ve en önemli tedbirler, bağımsızlığı bütün alanlara yayarak güçlendirmek ve millet egemenliğini sağlamak olacaktır.

TÜRK ÇAĞDAŞLAŞMASININ KENDİSİNE ÖZGÜ ÖZELLİKLERİ

Farklı coğrafya ve farklı jeopolitik ortamda olsalar da, Türk devriminin çağdaşlaşma modelini benimseyerek uygulayacak ülkeler için Atatürkçülüğün çağdaşlaşma yol ve yöntemi geçerliliğini korumaktadır. Çünkü Atatürkçülük, yaşayan, kendisini koruyan, günün, bölgenin ve toplumların özel şartlarına uyumu mümkün olan, akla ve gerçeklere dayalı, bağımsız bir çağdaşlaşma modelidir.

Türk çağdaşlaşması rönesans, reform, sanayi devrimi ve Fransız devrimi gibi bir çok büyük hareketin sonuçlarını kavrayacak, işlevlerini üstlenecek nitelikte atılımları gerektiriyordu. Türk çağdaşlaşmasında düşünce ortamının ve ilkelerinin genel olarak uygulama ile beraber belirlendiği ve geliştirildiği görülür. Atatürk tarafından başlatılan hareketin düşünce ortamının oluşmasına ve uygulamaların geliştirilmesine Atatürk'ten sonra da devam edilmiştir.

Türk çağdaşlaşmasını da içeren Türk devrimi, kültür ayrılıklarının sebep olduğu gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılmasını gerçekleştirebilecek yönde bir harekettir. Kültür unsurlarının temel yapısını koruyarak gelişmeyi sağlayabilen yöntemi belirler. Değişik yapı ve düzeydeki kültürlerin her birisinin güzelliğini, çeşitliliğini, gelişmeyi hızlandırıcı yöndeki etkisini koruyarak, kullanarak diğer kültürlerle ve evrensel kültür çevresi ile uyum oluşturulmasının örneğini vermektedir.

Türk çağdaşlaşması Batı'nın temel değerleri ile uyumlu fakat kendisine özgüdür. Şüphesiz ki daha önceki uygarlık aşamaları, kültür gelişmeleri Türk devrimi için etkili örnekler vermiş, Türk devrimi Batı kültürünün uzun oluşma sürecinin deney ve düşünce birikiminden yararlanarak yetkinleşmiştir.

Atatürk döneminde ilk önce, Türk devriminin en önemli unsurlarından birisini oluşturan ve özgürlüğün gereği olan ulus egemenliği ile ilgili

çalışma başlatılmıştı. Ulusun egemenliği demokratik sistem, hatta serbest pazarın temel şartı olarak diğer Türk cumhuriyetleri için de büyük önem taşır. Atatürk dönemi demokratik düzene, sivil topluma geçiş için düşünce ortamının oluşturulmaya başlandığı, çok partili sistem için iki deney yapıldığı bir eğitim, kısmen uygulama ve geçiş dönemidir. Atatürk 1933 yılı TBMM açış konuşmasında bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Geçen on sene gelecek devirler için başlangıçtan başka bir şey değildir. Bununla beraber, eski devirlerin tarihi karşısında, cumhuriyetin bir on senesi, eşi görülme-yen bir diriliş ve göz kamaştırıcı bir ileri atılış abidesidir.”

Atatürk döneminde ve Atatürk'ten sonra Atatürkçülüğe bağlı bir gelişme içerisinde olan Türk devrimi kendisine özgüdür, bugün de yaşamaktadır.

TÜRK ÇAĞDAŞLAŞMASININ İLK GÜNLERİNDE ORTAM

Türk devriminin başlangıcı, nazizm, faşizm, komünizm gibi Batı kültür çevresinin kendi temel ilkeleri olan özgür düşünce ve inasana verilmesi gereken değer ile ters düşen uygulamaların güçlü olduğu zaman rastlamaktadır. Batı kültürünün oluşumu içerisinde bir karşı evre ve aşama niteliğinde olan, insan onuru ile bağdaşmayan bu düşüncelerin ve uygulamaların en canlı olduğu dönemde; Türk devrimi, Batı kültürünün temel ilkelerine yönelik olarak, bunları benimseyerek, savunarak ortaya konmuştur.

Batı kültürü nazizmi, komünizmi gündeme getirirken Türk devrimi özgür düşüncenin, millet egemenliğinin savunuculuğunu yapmaya başlamıştı. Batı düşüncesindeki bu hareketlerle Türk devrimi bağdaşamamıştır. Mussolini Ocak 1925 te İtalya'da, Hitler 1933 te Almanya'da, Lenin Ekim 1917 de Rusya'da iktidara gelmişler, Atatürk ise özgür düşünce ve laik zihniyete yönelik devrimini 1919 da başlatmıştır. Türk devriminin başlangıç döneminde görülen bu düşünce sistemleri ile arasında büyük bir nitelik, nicelik ve öz farkı vardır. Nazizm, Faşizm ve Komünizmin insana ve topluma bakışı ile Atatürkçülüğün bakışı farklıdır. Toplumumuzun düşünce ve davranışlarını büyük ölçüde şekillendiren Atatürkçülükte insan amaçtır. Ulusal kültürümüzün bir parçası olan Atatürkçülük bu sebeplerle de evrensel niteliktedir.

Nazizm, Faşizm ve Komünizm'in insanlığa vaad ettikleri hayaller yıkılmış, kolayca kaçan yarı aydınların inanç sistemleri, dinleri haline getirilen bu düşünce ve uygulamalar insanlığın, daha uygun deyimi ile Batı düşüncesinin, Batı kültürünün birer hatası olarak tarihe mal olmuşlardır.

20 nci yüzyılın bu hataları yanında Atatürkçülük ve Türk devrimi, barış içerisinde ve teröre baş vurmadan, teokratik düzeni laik yapıya; totaliter sistemi demokratik düzene geçirmeye çalışan, akla, bilime, insan sevgisine, kısaca özgürlüğe dayalı bir düşünce ve uygulama olarak geri kalmış toplumlar için bir müjde gibi insanlığın servüenine katılıyordu.

Türk çağdaşlaşması, kurtuluş hareketimizin amaçlarından birisi, bir bakıma Türk evriminin her aşamada, her çağda yenilenen hedefidir.

TÜRK DÜNYASINA YÖNELME

Batı kültür çevresinin temel ilkeleri ile diğer kültür çevrelerinin uyumunu arayan, böylece evrensel kültür çevresi oluşması yolunda yol ve yön tem belirleyen Türk devrimi 20 nci yüzyılın 21 nci yüzyıla en güzel miraslarından birisi olacaktır.

Bu büyük mirasın yeni bir işlevle karşı karşıya bulunduğuna, Türk dünyasının çağdaşlaşma atılımlarında örnek olabileceğine yukarıda değinilmişti. Bağımsızlık, özgürlük, özgürlüğün temel yapısını oluşturan millet egemenliği yeni Türk cumhuriyetlerinin ulaşmayı düşünebilecekleri ilk aşama amaçlarıdır. Bunlar olmadan çok partili demokratik sisteme, serbest pazar ekonomisine geçmek mümkün olmaz.

Bağımsızlıklarını kazanmaya çalışan Türk cumhuriyetlerinin ilk ihtiyaçları ile Türk kurtuluş hareketinin başlangıcındaki ihtiyaçlar arasında ciddi benzerlikler bulunuyor. İstiklâl harbimiz gibi bir zorunlulukları olmamakla birlikte, tam bağımsız olabilmeleri için kolay olmayacağı anlaşılan en azından politik ve diplomatik ağırlıklı bir mücadelenin kaçınılmazlığı görülüyor. Çağdaşlaşmanın tam bağımsızlık dışındaki ihtiyaçları, Atatürkçülüğün ilke, devrim ve evrimleri yönünde çözülebilir.

Şüphesiz çok partili demokratik sistem ve serbest pazar ekonomisine geçiş önce bunları gerçekleştirmeye uygun bir kültür ortamının yaratılmasını gerektiriyor. Gerekli kültür ortamına ulaşma bir çağdaşlaşma sorunudur ve bazı ilkelere, bize göre başarısını kanıtlamış olan Atatürk ilkelerine bağlılık ve bunları benimseyerek uygulamaya koymakla mümkün olabilir.

Türkiye Türklüğü, Anayasamıza kadar girmiş, bir çoğu artık hayatımızın, ideallerimizin bir parçası durumuna gelmiş olan Atatürk ilkelerine bağlı kalarak bugüne gelmiştir. Bundan sonra da doğruluğu her geçen gün yeniden kanıtlanan bu ilkelerle gelişebileceği inancındadır.

Yaygın olan kanaata ve eğitim programlarına da alınmış olmasına rağmen, Atatürk ilkelerini inkılapçılık, halkçılık, milliyetçilik, cumhuriyetçilik, laiklik ve devletçilikten ibaret olarak kabul etmek mümkün değildir. Gerçekte bunlar Atatürk ilkelerinin uygulamaya yönelik, vazgeçilemez, göz ardı edilemez siyasi formülleridir. Zaman içerisinde biri veya birkaçı ağırlık kazanır, yaygınlaşır veya daralır.

Atatürk ilkeleri ise değişmez unsurları içerir, bunlar: Bağımsızlık (ulusal devlet), millet egemenliği, hukukun üstünlüğü, laik zihniyet, akılcılık-bilimcilik, milliyetçiliktir. Diğer sayılan altı ilke bunların doğal ve siyasi sonuçlarıdır.

Harf devrimi Türk çağdaşlaşmasının en önemli atılımlarından birisidir. Bilinmelidir ki harf devrimi yapılmıyaydı Türkiye Cumhuriyeti bugüne ulaşamazdı. Aynı devrimi gerçekleştirmezlerse ne tek tek yeni Türk cumhuriyetleri, ne de topyekûn Türk dünyası bir yerlere varabilir.

Türk çağdaşlaşması, farklı kültürlerin, kendi özellikleri korunarak aralarında sağlanacak uyumun ve bütün insanlığın ortak malı olan, Türklerin de tarih boyu büyük katkılarda bulunduğu evrensel uygarlığın yakalanmasını sağlayacak ilke ve yöntemleri içermektedir.

Türk çağdaşlaşmasının ve bizi çağdaşlaşmaya götüren Türk devriminin temel ilkeleri, bu ilkeleri hayata geçiren Atatürk'ün fikir ve düşünceleri anlaşılmasın Türkiye ve Türkiye'de yaşayan Türkler anlaşılmasın.